

ВОЛОДИМИР ГНАТЮК І ХВЕДІР ВОВК: ЕПІСТОЛЯРНИЙ ДІАЛОГ

У першому томі «Енциклопедії українознавства» за редакцією В.Кубійовича про Володимира Гнатюка поміж іншим сказано: «стояв у зв'язках із усім українським науковим і літературним світом» [2; 390].

Серед розмаїття ж імен та постатей, що становили коло епістолярного спілкування вченого, виокремлюється постать професора Хведора Вовка. Саме з іменами Хв.Вовка, В.Гнатюка та І.Франка асоціюється в українській науці перехід від видання випадково зібраних матеріалів до «всебічного, планомирного етнографічного дослідження українських теренів, головню західноукраїнських земель, шляхом створення мережі численних збирачів фольклору, організації наукових екскурсій (зокрема 1904-1906 рр.), і суворо наукового опрацювання та видання зібраного» [2, 390]. Аналіз епістолярного діалогу неможливий без окреслення бодай штрихів до наукового портрету його учасників. Отож, В.Гнатюк зредагував і видав близько 60 томів «Етнографічного збірника» і «Матеріалів для української етнології».

Плодом його багаторічних безпосередніх досліджень були «Етнографічні матеріали з Угорської Руси», розвідки «Русини Пряшівської єпархії і їх говори», «Руські оселі в Бачці», «Угроруські духовні вірші», і низка інших, друкованих в ЗНТШ і ЛНВ.

Заслужену славу у європейському науковому світі мають упорядковані, зредаговані і видані в «Етнографічному збірнику» В. Гнатюком «Галицько-руські анекдоти», «Колядки і шедрівки», «Гаївки», «Коломийки», «Галицько-руські народні легенди», «Народні оповідання про опришків», «Знадоби до української демонології», «Українські народні байки».

В.Гнатюк зредагував також «Українські весільні обряди і звичаї», «Похоронні звичаї і обряди».

Інший учасник епістолярного діалогу — професор Хведір Кіндратович Вовк (1847-1918) — визначний антрополог, етнограф і археолог — належав до плеяди найвизначніших особистостей України II половини XIX ст. — початку XX ст., плеяди, в якій світилися імена Пантелеймона Куліша, Миколи Костомарова, Михайла Драгоманова, Володимира Антоновича, Павла Чубинського, Івана Франка, Михайла Грушевського. Як і кожен з-поміж розбуджених до подвижницької праці в ім'я визволення України генієм Т.Шевченка, він вписав яскраві сторінки у книгу її буття. Хв.Вовк своїми дослідженнями розвінчував вигадки російських імперських істориків, котрі лукаво доводили, що Україна — всего лишь «Юг России», її «окраина», й заперечували існування українського народу, його мови, культури. У своїх працях з археології, антропології та етнографії вчений переконливо доводить, що українці — окремиї, відмінні від сусідніх слов'янських народів, антропологічний тип, що має цілком оригінальні етнографічні особливості. Завдяки Хв.Вовку українська археологія та етнографія початку XX ст. піднялася на один щабель з найрозвиненішими європейськими народознавчими науками того часу.

Діяльний учасник Київської Громади 70-х років, засновник і дійсний член Південно-західного відділу Російського географічного товариства, політичний емігрант, «вимушена Одісея якого у Європі» тривала довгих 26 років (1879-1906), член НТШ, ініціатор заснування Етнографічної комісії у Львові, лектор з антропології у Вищій

школі П.Лесгафта у Парижі, професор кафедри географії та етнографії у Петербурзькому університеті, організатор українського розділу експозиції Етнографічного розділу Російського музею в Петербурзі, а також розділу етнографії сучасних арктичних народів — ось далеко не повний перелік того, що становило сутність життя і наукової діяльності Ф.К.Вовка — одного із найцікавіших адресатів В.М.Гнатюка.

Увага до їх епістолярного діалогу не випадкова: знайомство ширших наукових кіл, а подекуди й читацького загалу із листами цих визначних людей стало можливим завдяки публікації у 2001 р. прецінного видання «Листування Ф.Вовка з В.Гнатюком» [3], до появи якого спричинилися декілька поважних інституцій: Національна академія наук України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського, Інститут археології, Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаника.

Здійснене видання є тим «правдомовним документом, що значною мірою доповнює нашу уяву про український літературний процес досліджуваного періоду, вводить у той потаємний світ людських взаємин, яким не можна нехтувати, який є підґрунтям баченого і чутого багатьма, загалом, суспільністю» [4; 13]. Функції листа дуже багатогранні, а за певних суспільних обставин їх роль взагалі важко переоцінити. Система штучних перешкод, яка супроводжувала культурне і наукове життя українців, територіально і адміністративно розчленованих з 1772 р. між двома імперіями, звичайно ж, негативно позначилася на розвитку історії української культури і науки. А у такій ситуації кореспонденції творчих людей — за І.Франком — набувають «першенства перед усякими другими матеріялами». Дослідник був переконаний: «Листи навіть невеличких писателів можуть мати значення для історії літератури і суспільності, а щодо українських писателів, як... знаєте, тисячі обставин причиняються, щоб життя і розвій їх прислонити тайною. Звідси йдуть усякі теорії про сякі чи такі на них впливи. Теорії, котрих, звичайно, не треба б, якби ми знали дійсно, на чім образувався, з ким зносився і як розвивався даний писатель...» [6; 462].

Видане листування В.Гнатюка та Ф.Вовка повертає нас до діалогу, що почався понад сто років тому і тривав аж до смерті Хведора Вовка. «Озвучений» сьогодні, цей діалог розширює рамки нашого сприйняття і розуміння певних подій, увиразнює світ наукових, моральних і естетичних вартостей його учасників. Адже важливим є кожний документ, кожний зафіксований факт, що стосується будь-якої видатної постаті.

У нашому дослідженні йдеться про дві такі: Володимира Гнатюка і Хведора Вовка. Тривале у часі, їхнє листування рельєфно окреслює силуети авторів, що на початку діалогу перебували у стосунках офіційно-ділових, ще далеких од паритетності.

Так, В.Гнатюк усвідомлює різницю між європейського рівня професором та студентом «фільзофічного факультету», що студіює «головно руську літературу і мову, а надто, яко предмети побічні — з котрих треба робити іспит лиш так, щоб можна їх преподавати в низших клясах гімназіяльних — старинну фільольогію, латину і греку» [3; 11] і тому його листи, написані восени 1897 р., сповнені своєї учнівської шанобливості і покори, намірів «вже раз на все працювати в етнографії» [3; 12], готовності «много даних до антропологии зібрати» [3; 12], констатації знання німецької мови і всіх слов'янських, окрім болгарської. Узвичаєній в Галичині кінцевій листовній формулі передуює своєрідне самопониження: «Кінчаючи, перепрошую дуже, коли дещо набалакав не так як треба і пишу я — з глибоким поважанням Вол.Гнатюк» (лист від 20.X.1897 р.) [3; 13].

Якщо говорити про залучення до активного наукового обігу інформації, зафіксованої в епістолярній спадщині В.Гнатюка, то таким є лист, датований 3.II.1898 р.

Його часто цитує М.Яценко у єдиній на сьогодні монографії (1964) про В.Гнатюка, однак інтерпретація фактів, уміщених в листі, є дещо тенденційною [7; 26-27]. Так, з огляду на зрозумілі причини, М.Яценко трактує можливий перевід В.Гнатюка зі Львівської гімназії до Самбірської як кару за організацію ювілею І.Франка та виступи проти клерикалів, за якими, мовляв, активно обстоював кардинал А.Шептицький.

Однак увагу сучасного дослідника більше привертають речі іншого порядку. У листі, написаному 3 лютого 1898 р. у Великому Ходачкові В.Гнатюк обіцяє Хв.Вовкові записати у Коропці Бучацького повіту «всьо, до чого Ви подали мені вказівки, а й дещо більше...» [3; 14]. З Великому Ходачкова В.Гнатюк планував подати докладний опис вітряків, з малюнками. Тут же вдумливий і спостережливий студент Львівського університету описує — на просьбу Хв.Вовка — особливості стельмаства, мельництва, міркує про особливості сільської архітектури, стверджує наявність цікавих народних малюнків на шклі, які можуть за якийсь час зовсім вигинути, оскільки тепер уже «прості люди — лиш на папері» малюють [3; 15]. В.Гнатюк наголошує на необхідності ввести в «Матеріалах» рубрику, де поміщувалися б «питання і відповіді про різні речі» [3; 15-16]. І як приклад згадує поміщену у «Житю і Слові» І.Франка відозву Хв.Вовка «до надсилання відповідей на питання, що робють де жони, щоби головки у дітей були круглі» [3; 16], стверджуючи, що багато речей такого плану проходять попри увагу дослідників, а це недогляд, який треба і можна виправити.

Листи В.Гнатюка до Хв.Вовка тематично дуже багаті і цікаві. Вони містять: обговорення можливості видання і самого видання сороміцького фольклору (так, у листі від 6/11.1900 р. вчений пише: «Я тепер маю дуже красну збірку порнографії: коло 150 анекдотів і інших оповідань та коло 400 пісень (переважно бойківських коломийок). Як би так можна було їх де у Вас надрукувати, то було би дуже красна річ, бо збірка не лише значна, але й цікава. Я зладив би збірку сам — розуміється без переводу — і додав би на вступі статтю...» [3; 27];

Предметом обговорення в листах була і участь українських вчених у Київському археологічному з'їзді 1899 р. і переговори про можливість допуску «українсько-руської мови до рефератів, дебат і видань з'їзда» [3; 21], що було принципово важливим для членів НТШ зі Львова: «не брати участі в з'їзді, наколи справа українсько-руської мови не буде корисно полагоджена, і в такому разі, видати призначені на з'їзд реферати в особнім томі «Записок» з відповідними поясненнями). Заразом з огляду на розміри й важність, яку ся справа прибрала, члени секцій признали в високій мірі пожаданим, аби число рефератів членів Товариства, чи на з'їзді чи в збірнику їх, було якнайпоказніше» [3; 22]. Прикметно, що лист цей написано в абсолютно діловому, офіційному тоні з підписом: «З Наукового Товариства імени Шевченка В.Гнатюк секретар» [3; 22].

У листах до Хв.Вовка В.Гнатюк турбується долею цікавих етнографічних праць рукописного характеру, як-от «Дитина в звичаях і віруваннях українського народа» Марка Грушевського, в якій автор «подає детальні описи вірувань і обрядів, злучених із дитиною, почавши від її зав'язку аж до переходу у хлоп'яче життя» (лист до Хв.Вовка від 9/VI.1902 р.) [3; 44]. Не без гумору, але скрушно зазначав В.Гнатюк уже року 1907 в листі до Хв.Вовка, що «Етнологічні Матеріали» залягають уже за 2 роки: вправді Кузеля має видати другу частину «Дитини», але, як Вам певно відомо, він оженився перед вакаціями і про сю «дитину» не думає...» (лист від 2/X.1907р.) [2; 60].

У листі від 25.VII.1906 р. він радить маршрути, які були б Хв.Вовку найбільш «пожиточними» у його експедиції: «Їдьте так, аби побути в 2-3 селах пограничних із бойками, потім у кількох чисто лемківських, потім між замшанцями (то є 4 села висунені найдалі на захід і вбиті клином між поляків).

При тім переїдьте також на Угорщину, аби побути в кількох селах Шариського і Спаського Комітату. Головна операційна лінія Ваша повинна бути залізниця Перемишль — Новий Санч — Орлів і з неї можете робити на боки прогульки» [3; 59]. Ця настанова супроводжується тактичною порадою-застереженням: «На лемках усюди попи кацапи, коли будете говорити до них по-російськи, то зробите їм велику фрайдацію і вони певно будуть Вам помагати, так само на Угорщині. Добре було би, як би яким чином появилася в «Галичанин» перед Вашим виїздом звістка, що Ви їдете на лемки, через те попи вже були би настроєні добре до Вас» [3; 59]. Дипломатичні здібності В.Гнатюка видає і лист до Ф.Вовка, датований 27.XI.1907 р. Йдеться про Франкову «Історію української літератури від найдавніших часів до Котляревського», що в обсязі 30 др. арк. не мала перспектив бути виданою упродовж 1907-1908 рр. у Галичині. Розуміння того, що «коли чоловік щось напише, то не для себе, але для людей і зрештою він потребує також гроша, бо не має з чого жити» [3; 62], спонукало В.Гнатюка попросити Ф.Вовка з'ясувати, «чи не знайшла би ся в Петербурзі, яка фірма, українська чи російська, що схотіла би сей том видати і за який гонорар?» [3; 62]. Лист завершено проханням: «Коли будете до мене про те писати, то негативну відповідь можете подати впрост; коли б була одначе позитивна відповідь, у такім разі пишіть до мене про те, як про не значну річ: Я довідався, що Франко написав і т.д. Запитайте його, чи не віддав би накладу фірмі... під такими умовами...

Також будьте ласкаві нікому не згадувати, що Ви довідалися про се від мене. Пояснення дам Вам колись устно, як боги дозволять побачитися» [3; 62-63].

З-поміж самооцінок, що мають місце в епістолах В.Гнатюка, адресованих Хв.Вовкові, цікавими є ті, що насамперед стосуються його наукової діяльності. Так, звідомляючи про розпочатий друк бачванських казок і обіцяючи їх вислати, адресант висловлював певність, що професорові антропології буде приємно пригадати собі, як то й він пробував колись «гуторіц по бачванску». «Казки дуже гарно оповідані, бо до них мав я найліпших оповідачів, тому повинні сподобатися і фольклористам і філологам» [3; 96]. Прикметно, що у висліді власної праці наукової бачить Володимир Гнатюк перспективу подальших досліджень, усвідомлює, що його видання — це поле для праці інших вчених; окрім того, визнає, що до успіху немало спричинилися оті «найліпші оповідачі», а не лиш той, хто їх слухав і записував. Об'єктивність, зафіксована у листовних автохарактеристиках і автооцінках, є таки наскрізною. Так само об'єктивним намагався бути В.Гнатюк і до інших. Взаємний обмін інформацією професійного змісту — постійний тематичний компонент епістол В.Гнатюка та Хв.Вовка. Так, на запитання про «лопатки і інші іграшки при умерлому» (лист Ф.Вовка від 14 квітня 1912 р.) В.Гнатюк відповів 22 квітня 1912 р. поданням 4 позицій бібліографії з цього питання, з вказівкою сторінок; зауваживши, що у 31 томі Етнографічного Збірника (який з'явиться у червні біжучого року) з'являються «у I части «Похоронні голосіння» (зладив І.Свенціцький), а в II части мають друкуватися «Похоронні обряди й звичаї», які зладив я. Я подаю 20 описів похоронів, між тим 2 лемківські, 2 бойківські, 2 гуцульські, 3 буковинські і т.д.... В гуцульських описах подані дуже докладно забави, які ще досі не друковано. Ними буде Вам найліпше покористуватися» [3; 116].

Загальновідомою є допомога В.Гнатюка й у збиранні матеріалів до повісті М.Коцюбинського «Тіні забутих предків», етапи роботи над якою зафіксовані у листуванні (М.Коцюбинський — В.Гнатюк), а також у спогадах В.Гнатюка про М.Коцюбинського [див.: 5; 175-179], зокрема й стосовно теми, порушеної у листуванні з Ф.Вовком. Щоразу відгукуючись на потреби Хв.Вовка у зборі і описі необхідних експонатів, відшукуванні потрібної літератури і т.п., часто і сам В.Гнатюк потребував

допомоги. Так, у листах від 9 серпня 1913 р., 26 серпня 1913 р. і 26 грудня 1913 р. йдеться про конфіскацію «синьої книжечки» (*Das Geschlechtsleben des ukrainischen Bauernvolker*) в Берліні.

У першому з названих листів В.Гнатюк просить прислати «опінію спеціаліста» (власне Вовка і ще когось), писану по-українськи і по-французьки, аби він міг представити її на розправі, призначеній німцями на 2 жовтня 1913 р. Повторює своє прохання у другому листі, зазначаючи, що спеціаліст литовського фольклору Вольтер Едуард Олександрович (професор Петербурзького університету, що здійснив ряд етнографічних та археологічних експедицій у Прибалтиці) написав «занадто скупко, щоби передати судови»: «Хотя Вашего сочинения у меня нет, но во всяком случае для этнологии сексуализма материал надежный, интересный и научно собранный» [3; 138].

Загалом в аналізованому листуванні часто йдеться про збирання і опрацювання т.зв. «сороміцького фольклору», який на початку ХХ ст. привертая увагу народознавців багатьох європейських країн. Зокрема, у Парижі виходив часопис «*Kruptadia*», в якому містилися подібні зразки народно-поетичної творчості різних країн, а у Німеччині — уже згадуваний збірник «*Geschlechtsleben des ukrainischen Bauernvolker*». У обох цих виданнях брав активну участь В.Гнатюк, спонукуваний первісно власне Хв.Вовком.

Із 134 листів епістолярного діалогу «Ф.Вовк — В.Гнатюк» 106 написані до Ф.Вовка і лише 28 до В.Гнатюка. Як зазначає упорядник видання член-кореспондент НАН України В.І.Наулко, «можна з упевненістю сказати, що на сьогодні залишилися невідомими всі епістолярії Ф.Вовка до В.Гнатюка до 1900 р. і значна частина його листів пізнішого періоду» [3; 5], вказівка про факт їх отримання міститься у листах В.Гнатюка. Тих 28 листів, написаних рукою видатного вченого, видають в ньому людину вдумливу, послідовну, страшенно завантажену і дуже співчутливу. Старший друг і терпеливий наставник — від листа до листа — поступово стає колегою, який не просто розуміє і поділяє з півслова клопоти наукові, але й виrozumілий у потребах щоденних.

У листах, написаних із Європи, Ф.Вовк турбується станом української етнографії, однак не припускає, аби статті, писані задля розвитку цієї галузі знань, хибували принциповими моментами, нерозумінням суті предмету етнографії: «Статтю Боржковського треба вкоротити, бо там є дещо з життя культурних людей, котре до етнографії не належить, а окрім того чимало простої нісенітници: раз він узиває хамськими звичаями погорду проти людей, що живуть без шлюбу, а вдруге те ж безшлюбне життя називає розпустою і т.д...» [3; 28]. Дуже однозначно реагував професор і на спроби зекономити при друкові («Вигадаєте, — писав у тому ж листі, — пару гульденів на кліше, а на 50 гульденів спаскудите видання...» [3; 29]. З тих самих міркувань просив Ф.Вовк секцію і віділ Товариства уділити докторові Веретельнику за допомогу на придбання фотографічного апарату, без якого «тепер праці етнографічні робити не можна» (лист від 10 травня 1800 р.); вимагав не допускати сплутування карт антропологічних з географічними (лист від 3.03/20.04.1090 р.), був виїнятково ретельним і прискіпливим у віднайденні певних, необхідних для етнографічної колекції, речей. Так, у листах до В.Гнатюка він просить шукати і купувати речі, що ілюстрували б матеріальний побут карпатських горян (наприклад: скриню, стіл, борону, гуцульську шапку конусоподібну, про яку часто йдеться у листах, інші елементи одягу — чільце, нараквиці, киптарик, сердак, катанка, кресаня, клепаня; кафтаник, байбарак; намисто із клокічки, наперстники, холошні, залупчасті чоботи і т.д.

У листуванні Ф.Вовк — В.Гнатюк привертає увагу реакція Ф.Вовка на доволі непрості стосунки діячів НТШ. Виважений в оцінках, сповнений жалю до кривд, яких зазнав — і часто несправедливо! — Володимир Гнатюк, професор Ф.Вовк все ж ніколи

не збивався на амбіції — ні свої, ні чужі. Науковий авторитет інституцій, до яких був причетний, і людей, котрих знав через їхні праці і особисто, був для нього значно важливішим. І така позиція (а вона простежується упродовж усього листування) захоплює і нинішнього науковця, ця рідкісна здатність дбати про об'єктивність, а не вивершувати амбіції, особливо виразно проступає у листі від 14 квітня 1912 р. Проф. Вовк скрушно констатує: «Як не тішили і не тішать мене успіхи Товариства ім. Шевченка, а я не міг і не можу не бачити, що успіхи ті більш адміністративно-комерційні, ніж справді культурні і навіть наукова їх сторона довше була пристосована до досягнення більш або менш персональної мети» [3; 113]. На думку Ф.Вовка, «найгірше те, що хоч здобутки НТШ й піднесли чимало політичне значення українців у Галичині, але усе-таки далеко не зробили того культурного й справді широкого наукового впливу, який мала на галицьке суспільство коротка, а до того посередня діяльність Драгоманова...» [3; 113-114]. З цим міркуванням, принаймні в другій його половині, можна погоджуватись або ні, але його не можна замовчувати, бо належить воно чоловікові, який дбав про виховання у Галичині і сам виховував «інші європейсько-наукові сили» [3; 114].

В усіх полеміках, що стосувались проблем наукових і постатей науковців, проф. Вовк послідовно виступав проти непотрібної анонімності, необ'єктивності і зайвої «персональності» (див. лист від 4.VIII.1913 р. стосовно брошури про Грушевського). Мені видається, що отой тверезий погляд на людей і на ситуацію, погляд людини прихильної і мудрої, не здатної ані провокувати інтриги, ані підштовхувати до них, оте мовчазне розуміння і небагатослівна виражена реакція проф. Ф.Вовка сприяла В.Гнатюкові, допомагала гідно пережити прикри, десь несправедливі ситуації, уникнути лайки і зведення поррахунків з людьми свого оточення, науковцями, котрих числив колись за своїх друзів. У цьому сенсі — морального, етичного поведіння у науковому світі — листи проф. Ф.Вовка можуть бути потрактованими за класику: робота — передовсім, допомога — гідна, не принизлива, а решту — з'ясують нащадки, вдячні чи ні, але — з відстані часу — все ж неупереджені і безсторонні!

Мав рацію талановитий Левко Чикаленко, коли писав, про учителя, що той «всіма своїми думками та почуттями в Україні «перебував», що не тратив марно часу, будучи довгі роки «єдиним містком, через який наукові думки Західної Європи доходять до нас і навпаки» [1; 4]. Тих самих засад дотримувався вчений і у петербурзький період свого життя. Доказом того — лист від 15/28 травня 1914 року, у якому проф. Вовк підтримує ініціативу НТШ скликати у Львові I з'їзд дослідників українознавства, з нагоди 100-річчя з дня народження Шевченка у грудні 1914 р. Цей науковий форум бачився йому:

- а) виключно науковим...
 - б) абсолютно аполітичним...
 - в) зміст Конгресу має бути українським, себто обмежуватись науковими питаннями виключно дотичними України — української природи і українського народу;
 - г) мова конгресу має бути українська, але відчити, дотичні до України, допускаються на усіх слов'янських і узагалі європейських мовах;
 - д) секцій має бути принаймні 3:
 - 1) природно-географічна;
 - 2) антропологічна (соматична антропологія, передісторична антропологія і етнографія);
 - і 3) суспільно-економічна
- по потребі можуть бути утворені інші секції (як медична (гігієнічна) тощо);

е) Запосини з проспектами можуть бути послані окрімним особам і усім університетам, академіям і науковим товариствам усіх слов'янських земель» [3; 155-156].

Характерно, що про свою участь в роботі Конгресу проф. Ф.Вовк зауважив твердо: «Я конче приїду (хіба, що захорую або вмру)...» [3; 155-156]. Це яскравий доказ слушності міркувань М.Коцюбинської, що лист є «своєрідний синтез раціо і емоціо..., хроніка доби, сповнена теплих щохвилиних деталей, що, не зафіксовані сьогодні, вже підуть у непам'ять; автопортрети і портрети людей — від ситуативних мініатюр до монументальних полотен...» Кожен із прочитаних листів додає якийсь характерний штрих до портретів учасників аналізованого діалогу. Дуже важко визначити штрих найважливіший, але окремі запам'ятовуються несамохить. Так, у В.Гнатюка: «Австрійське правительство починає годитися з думкою, що русинам треба дати окремий український університет, тому й поляки починають кричати, що вони не мають нічого проти того, тільки мусить бути удержаний польський Львівський університет, а понадто український не сміє бути у Львові, але в яким Куликові або Пацикові. [...] В нашій національній інтересі лежить отже не уступати зі Львова, вказати, що він центр нашого національного, культурного й політичного життя та що ми в ньому маємо якнайбільше число поважних культурних інституцій» (лист до Ф.Вовка від 4 травня 1908 р.; [3; 69]); чи от: «Як бачите Криворівня починає виростати на надчеремоську Рів'єру, коли ж зачнуть злазитися сюди поляки й жида, то переміниться на Маймурче (Яремче), але я тоді не буду вже сюди приїжджати» (лист до Ф.Вовка від 23 липня 1908 р.; [3; 72]).

У Ф.Вовка: «Добре було б, якби Товариство із молодими Вашими антропологами робило так саме, як з Раковським, себто посилало їх на один семестр (весенній) до мене, а потім їх же хоч на семестр — до Парижу...» [3; 160].

«...У мене дуже довго була думка почать складати етнографічні мапи України, розуміючи під сім виразом не те, що звичайно їм називають, а справжні етнографічні мапи, себто мапу ріжних типів будівлі, мапи одежі, хліборобства, народного мистецтва, тощо» [3; 161].

Характер будь-якого діалогу, в т.ч. епістолярного, залежить від багатьох чинників, як-от: суспільна ситуація, ідеологічні позиції учасників розмови, їх ставлення один до одного, до інших, явно чи неявно присутніх при розмові. Отож «пластика» діалогу визначається контекстом. Однак його безсторонній аналіз дає підстави твердити: залишаючись фактом приватного життя своїх авторів, листи Володимира Гнатюка і Федора Вовка становлять фактор культурного життя української нації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вовк Х.К. Студії з української етнографії та антропології. – К.: Мистецтво, 1995.
2. Енциклопедія українознавства / за ред. проф. В.Кубійовича. – Т.1. – Львів: НТШ, 1993.
3. Листування Федора Вовка з Володимиром Гнатюком / Упоряд. та коментарі В. Наулка, Н. Руденко, О. Франко; Передм. В. Наулка. – Львів - Київ, 2001.
4. Поважна В. М. Розвиток української літературної критики у 80-90-х роках XIX ст.: До проблеми критеріїв і методу. – К., 1973.
5. Спогади про М. Коцюбинського. – К., 1989. – С. 175-179.
6. Франко І. Я. Листи // Збір. творів у 50 т. – Т. 49. – К., 1986.
7. Яценко М. Володимир Гнатюк: Життя і фольклористична діяльність. – К., 1964.